

УДК 340.347.5

DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2021.1.31>**Ірина Зелена,**

канд. юрид. наук,

доцент кафедри теорії держави і права та конституційного права

Навчально-наукового інституту права імені Князя Володимира Великого

ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом»

ПОНЯТТЯ ІНСТИТУТУ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

Актуальність статті полягає в тому, що юридична відповідальність – одне з найбільш спірних правових понять у сучасній юриспруденції. Тому вчені-правознавці проблемі юридичної відповідальності приділяють значну увагу. У підручниках, монографіях, наукових статтях проаналізовано багато питань щодо юридичної відповідальності, заповнено прогалини, опрацьовано окремі помилкові положення. Втім, зважаючи на безперервний розвиток, юридична наука постійно відчуває потребу в методологічному осмисленні власних досягнень, поглибленні наукових позицій, розширенні предмета пізнання. З'ясовано, що, незважаючи на значну кількість наукових робіт, теорія юридичної відповідальності відрізняється термінологічною перенасиченістю і відсутністю чіткості в понятійному апараті. Також відкритими залишаються ряд питань, одним із яких є проблема інституту юридичної відповідальності у приватному праві. Зроблено висновок, що такий феномен, як інститут юридичної відповідальності у вітчизняному приватному праві, складається з галузевих видів юридичної відповідальності, закріплених у державних нормативно-правових актах, індивідуальних правових договорах і односторонніх правових актах суб'єктів права, що здійснюють регулювання приватно-правових відносин, що, у свою чергу, вказує на міжгалузеву комплексність даного правового інституту. Доведено існування інституту юридичної відповідальності у приватному праві, який має свою структуру, що складається з предмета правового регулювання, методології, функцій та субінститутів, основою для яких є норми відповідної галузі права. А також з'ясовано, що зазначений інститут має ряд особливостей, відмінних від загального інституту юридичної відповідальності, а саме: 1) джерельна база використання не обмежена тільки законодавством; 2) не завжди ґрунтується на винуватості правопорушника; 3) добровільність виконання; 4) відновлення попереднього стану розвитку правовідносин, а у разі неможливості – застосування компенсаційних заходів.

Ключові слова: нормативні приписи, функції, заохочення, законодавство, правовідносини.

Актуальність теми. Юридична відповідальність – одне з найбільш спірних правових понять у сучасній юриспруденції. Тому вчені-правознавці проблемі юридичної відповідальності приділяють значну увагу. У підручниках, монографіях, наукових статтях проаналізовано багато питань щодо юридичної відповідальності, заповнено прогалини, опрацьовано окремі помилкові положення. Втім, зважаючи на безперервний розвиток, юридична наука постійно відчуває потребу в методологічному осмисленні власних досягнень, поглибленні наукових позицій, розширенні предмета пізнання.

Незважаючи на значну кількість наукових робіт, теорія юридичної відповідальності відрізняється термінологічною перенасиченістю і відсутністю чіткості в понятійному апараті. Також відкритим залишається ряд питань, одним із яких є проблема інституту юридичної відповідальності у приватному праві.

Мета статті – дослідити інститут юридичної відповідальності у приватному праві.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи проблематику поняття інституту юридичної відповідальності у приватному праві, неможливо оминати питання щодо розуміння категорії «юридична відповідальність», а також специфіки її прояву у приватному праві.

Отже, як випливає з аналізу наукових джерел, багато сучасних теоретиків права, як вітчизняних, так і зарубіжних, використовують започатковану ще в ХХ ст. концепцію юридичної відповідальності, відповідно до якої відповідальність розглядали у позитивному (перспективному) та негативному (ретроспективному) значеннях.

На думку А. С. Шабурова, проблема позитивної відповідальності не тільки не вкладається в рамки теорії юридичної від-

повідальності, а й взагалі виходить за межі юридичної проблематики [1]. Зокрема, О. Е. Лейст стверджує, що юридична відповідальність не має і не може бути за межами чинного права, оскільки стан волі притягнутого до відповідальності, процеси, що протікають у його свідомості, не є предметом правової оцінки та регулювання [2, с. 669-670].

Як зазначає І. Г. Захаров, більшість авторів схиляються до думки, що саме ретроспективна відповідальність, і тільки вона, може бути визнана юридичною (правовою) відповідальністю. Позитивна ж відповідальність є не правовою, а, по суті, моральною категорією і пов'язана скоріше з відповідальністю соціальною, ніж з юридичною (правовою) [3, с. 15].

Проте варто зазначити, що в юридичній науці є положення, які характеризують юридичну відповідальність як наслідок правопорушення. Так, одні дослідники розглядають юридичну відповідальність як специфічний обов'язок особи зазнати певних позбавлень особистого, майнового або організаційного характеру (заходів державного примусу) за скоєне ним правопорушення.

Зокрема, до такої думки схиляється С. С. Алексєєв, який вважає, що у разі юридичної відповідальності правопорушник зобов'язаний зазнавати заходи державно-примусового впливу (санкції) за скоєне правопорушення [4, с. 371]. Аналогічне розуміння юридичної відповідальності поділяє В. К. Бабаєв, який визначає її як покладений у встановлених законом процесуальних формах обов'язок особи (організації) зазнавати певних позбавлень особистого, майнового та організаційного характеру за скоєне правопорушення [5, с. 183]. М. Д. Шаргородський також розкриває зміст юридичної відповідальності через правовий обов'язок правопорушника зазнати заходів державного примусу за скоєне ним винне протиправне діяння, що полягає у позбавленні особистого чи майнового характеру [6, с. 46].

Інша група вчених-юристів розглядає юридичну відповідальність як міру (форму) державного примусу, яка застосовується державними органами в жорсткій процесуальній формі до правопорушника за скоєне ним правопорушення і має для нього несприятливі наслідки у вигляді позбавлення особистого, майнового або організаційного характеру.

Ми підтримуємо позіцію О. Є. Репетєвої [7, с. 18], яка звертає увагу на необхідність розглядати юридичну відповідальність в єдності, без відриву один від одного перспективного і ретроспективного аспектів, оскільки функціональний аналіз проблем

відповідальності вимагає її системного, комплексного сприйняття.

Ми так само поділяємо твердження Р. Л. Хачатурова і Д. А. Ліпінського про те, що юридична відповідальність, як і всі інші види соціальної відповідальності, єдина, але має дві форми реалізації: добровільну і державно-примусову. Зміст форм реалізації юридичної відповідальності визначено дотриманням обов'язків або правопорушенням, з чого випливає заохочення, схвалення або покарання. Так, Р. Л. Хачатуров і Р. Г. Ягутян підкреслюють, що «позитивна» і «ретроспективна» відповідальність – це добровільна і примусова форми реалізації юридичної відповідальності, які покликані відображати взаємозв'язок диспозиції і санкції правової норми, позитивного юридичного обов'язку і заходу державного примусу, оскільки вони повинні забезпечити належну, відповідальну поведінку суб'єктів права [8, с. 70].

Узагальнюючи все вищезазначене, ми пропонуємо таке авторське визначення поняття «юридичної відповідальності»: це багатоаспектне правове явище, що ґрунтується на певних нормативних приписах, має регулятивний та/або охоронний характер і знаходить своє вираження або в дотриманні певних правових правил поведінки щодо їх не порушення (тобто обмеження дій особи задля певного блага), або в застосуванні до правопорушника відповідного виду примусу (тобто настання для особи закріплених у законодавстві негативних наслідків за скоєне правопорушення).

Отже, джерела закріплення юридичної відповідальності в галузях приватного права не обмежені нормами права, вони можуть бути встановлені за волевиявленням самих учасників приватноправових відносин в індивідуальних правових договорах і односторонніх індивідуально-правових актах. Це впливає з принципів автономії волі сторін та свободи договору, що надають сторонам можливість обмежити або взагалі виключити відповідальність за невиконання договору, крім випадків умисного невиконання. Договірна відповідальність у приватному праві має самостійне юридичне значення по відношенню до санкцій норм приватного права, а в деяких випадках договірна відповідальність отримує на практиці навіть більше застосування.

Так, І. Г. Захаров зазначає, що є допустимою можливість волевиявлення суб'єкта і впливу цього волевиявлення на юридичну долю правовідносин, що зумовлює застосування до правопорушника юридичної відповідальності тільки в інтересах і на розсуд уповноваженого суб'єкта, хоча і в напрямі, визначеному публічною владою [3, с. 38-39].

До того ж, на відміну від публічного права, у приватному праві правопорушник або відповідальна особа притягується до відповідальності перед потерпілим суб'єктом, чи це громадянин, чи юридична особа або державний орган (як учасник приватних правовідносин). Важливо зауважити, що інтерес у застосуванні юридичної відповідальності також, як і право на її застосування, може розглядатися як самостійний критерій для визначення приватного характеру юридичної відповідальності.

Наступна особливість полягає в тому, що юридична відповідальність у приватному праві не у всіх випадках ґрунтується на винуватості правопорушника. Так, приватноправова юридична відповідальність може бути покладена на особу незалежно від її вини, оскільки диспозитивний характер норм приватного права допускає транспірацію відповідальності за вчинене правопорушення безпосередньо з правопорушника на інших осіб, які на законних підставах мають понести несприятливі наслідки за дії винної особи.

Також для юридичної відповідальності у приватному праві, де мотивація і дотримання правомірної поведінки учасників відносин побудовані на інших принципах, ніж державний примус, останній менш характерний. Як правило, суб'єкти приватного права вдаються до заходів державного примусу щодо правопорушника для реалізації юридичної відповідальності лише тоді, коли інші способи добровільного виконання (претензійний, досудовий) виявилися безрезультатними.

Ще однією особливістю змісту юридичної відповідальності у приватному праві є сумірність відповідальності з наслідками правопорушення, що є проявом її компенсаційного характеру. Функціональна відмінність відповідальності в публічному праві від приватноправової ґрунтується на цілях останньої – відновлення нормального розвитку порушених правовідносин, і лише у разі об'єктивної неможливості зробити це необхідно допустити заміну невиконаного обов'язку грошовим еквівалентом.

Отже, на основі вищевикладеного ми дійшли висновку, що під «юридичною відповідальністю у приватному праві» варто розуміти такий вид юридичної відповідальності, який засновано на державних нормах приватного характеру регулювання та індивідуально-правових актах, забезпечений з боку держави, обов'язок особи утриматися від вчинення певних дій, передбачених належними нормами, або понести відповідний обов'язок щодо відновлення попереднього правового становища потерпі-

лої особи, а у разі неможливості останнього – компенсувати спричинену винним шкоду чи понести відповідальність в інший спосіб, передбачений у договорі.

Якщо про поняття юридичної відповідальності як цілісного правового явища існує безліч думок і різних підходів до його дослідження, то цього не можна сказати про поняття інституту юридичної відповідальності, який ми пропонуємо розуміти як систему відокремлених правових норм, функціонально пов'язаних між собою та спрямованих на регулювання однорідних суспільних відносин, забезпечення і захист соціальних потреб та інтересів.

Варто зазначити, що, розглядаючи питання інституту юридичної відповідальності у приватному праві, неможливо оминути такого феномена, як приватне право. Загальновідомо, що приватне право – це вид права, яке здійснює регулювання майнових та особистих немайнових відносин індивідів. У свою чергу, ці індивіди, залежно від ситуації, будуть нести різний вид юридичної відповідальності, але вже більш вузького спектру дії. Отже, враховуючи всі наукові погляди щодо юридичної відповідальності та особливості функціонування приватного права, ми вперше надали визначення терміна «інститут юридичної відповідальності у приватному праві», під яким пропонуємо розуміти систему правових норм, що регулюють групу однорідних суспільних відносин, пов'язаних із забезпеченням та реалізацією приватних потреб і захистом відповідних інтересів.

Інтегральним елементом, який об'єднує взаємопов'язані норми різних галузей права в правовий інститут, є також метод правового регулювання, від якого значною мірою залежать ефективність правового регулювання, досягнення висунутих при цьому цілей, результативність дії права. Метод правового регулювання, узятий незалежно від предмета, на який він спрямований, не може слугувати підставою для відокремлення юридичних норм в інституті, підгалузі, галузі права. При цьому метод як системоутворюючий фактор – похідний від предмета. Кожна галузь або інститут права мають свій характерний для них метод регулювання, впливу або їх поєднання. Особливість методу кожної галузі права визначена співвідношенням елементів дозволу, зобов'язання і заборони. Як зазначає В. Ф. Яковлев, окремі риси методу можуть бути притаманні кільком галузям права [9, с. 82].

Так, С. Л. Кондратьєва вважає, що правовий інститут юридичної відповідальності характеризує імперативний метод, оскільки

в його основі закладено відносини «влада-підпорядкування» [10, с. 48]. Але здебільшого обґрунтування імперативного методу правового регулювання здійснено без урахування існування позитивної юридичної відповідальності, для якої характерна наявність диспозитивних основ. Тому інституту юридичної відповідальності притаманні не тільки зобов'язання і заборона, але й дозвіл. Так, на думку О. Є. Репетевої, на громадян та їх об'єднання не тільки покладено обов'язки, але вони наділені відповідними правами, реалізація яких відбувається в рамках соціально-активної поведінки. У зв'язку з цим підхід до розгляду юридичної відповідальності тільки з позиції обов'язків вважають одностороннім [7, с. 35].

Для інституту юридичної відповідальності характерним є і метод заохочення, що являє собою спосіб правового впливу, який спонукає суб'єктів до вчинення певних дій, корисних з погляду суспільства і держави, шляхом створення зацікавленості в отриманні додаткових благ. Так, Н. А. Гущина визначає інститут правового заохочення як сукупність взаємопов'язаних за предметно-функціональною ознакою правових норм, що регулюють відносини щодо встановлення і застосування заходів державного заохочення. Автор вважає, що специфіка методу правового регулювання, заснованого на заохоченні, стимулюванні, якимось чином полягає в тому, що юридичне забезпечення правомірної поведінки суб'єктів суспільних відносин не пов'язано зі застосуванням заходів державно-примусового характеру [11, с. 245].

Враховуючи вищевикладене, вважаємо, що методи заохочення та дозволу входять до структури інституту юридичної відповідальності у приватному праві, проте на першому місці залишається імперативний метод правового регулювання, що зумовлено особливою природою юридичної відповідальності. Однак зазначеному інституту притаманний і диспозитивний метод правового регулювання, що можна пояснити юридичною природою приватного права.

Тому ми повністю погоджуємося з думкою Б. Т. Базилева, який вважає, що інститут юридичної відповідальності – це загальний, комплексний за змістом (що складається з норм різних галузей права), своєрідний за структурою (яка включає в себе інститути і цілу галузь), охоронний за призначенням, функціональний інститут матеріального права, який регулює деліктні суспільні відносини методом покарання правопорушників [12, с. 47].

Варто зазначити, що юридична відповідальність як правовий інститут виконує певні функції.

У сучасній правовій науці існує багато поглядів щодо класифікації функцій юридичної відповідальності, які за своїм змістом часто дублюють одна одну, тому ми розглянемо основні з них.

Так, багато вчених розрізняють регулятивну, охоронну, каральну, поновлюючу, виховну (превентивну) та заохочувальну (стимулювальну) функції. Однак варто зазначити, що не у всіх науковців збігаються погляди щодо необхідного існування саме такої кількості функцій. Так, наприклад, О. Є. Репетева наголошує на існуванні в основному регулятивної функції юридичної відповідальності та стверджує, що закон, передбачаючи склад правопорушень і відповідні їм міри відповідальності за їх вчинення, тим самим встановлює відповідні заборони та обов'язки громадян і юридичних осіб, тобто визначає їх бажану правомірну поведінку. Інформація про норми, що встановлюють юридичну відповідальність за конкретні правопорушення, про правомірну поведінку щодо їх дотримання та реалізації має регулятивний вплив на інших суб'єктів права. Реалізація регулятивної функції юридичної відповідальності служить передумовою виникнення інших функцій юридичної відповідальності [7, с. 38].

Деякі інші функції юридичної відповідальності виділяє С. О. Носков. На думку науковця, варто виділяти превентивну, каральну та відновлюючу функції [13, с. 64]. Поділяє ці погляди і Н. В. Іванчук, однак при цьому зауважує, що, окрім окреслених функцій, необхідно виокремити і виховну [14, с. 11].

У свою чергу Ж. Ю. Юзефович зазначає, що юридична відповідальність, окрім превентивної, каральної та виховної функцій, виконує ще штрафну та компенсаційну. Так, на думку науковця, на відміну від каральної функції, що застосовується за злочини та передбачає найвищу міру державного примусу, штрафна функція юридичної відповідальності застосовується за окремі правопорушення та інші правопорушення, за скоєння винних протиправних діянь (проступків). Компенсаційну функцію застосовують у разі забезпечення відновлення в повному обсязі порушених прав людини, громадянина та держави, відшкодування постраждалій особі шкоди (в тому числі і в натурі), спричиненої порушником [15, с. 23].

Отже, узагальнюючи вищезазначене, ми цілком підтримуємо науковий погляд О. В. Іваненко, яка розкриває такі види функцій юридичної відповідальності:

– регулятивна функція юридичної відповідальності, під якою варто розуміти напрям

правового впливу, який полягає в спонуканні індивіда дотримуватися правових приписів та виявляти їх у правомірній поведінці;

– охоронна функція спрямована на захист позитивних суспільних відносин шляхом нормативно встановлених механізмів притягнення винних осіб до відповідальності у разі порушення норм права;

– каральна функція – напрям правового впливу на суб'єктів правопорушення, що відповідає принципам юридичної відповідальності і полягає в осуді, позбавленнях особистісного та майнового характеру;

– виховна (превентивна) функція – напрям правового впливу на індивідуальну і суспільну свідомість, який полягає у формуванні правосвідомості, правової культури та викоріненні зі свідомості особи правового нігілізму, антисоціальної поведінки (реальної або припустимої);

– поновлювальна функція – напрям впливу на свідомість та поведінку людей, який спрямований на впорядкування суспільних відносин, правового статусу суб'єктів;

– заохочувальна (стимулювальна) функція – напрям впливу на позитивне ставлення особи до встановлених правил поведінки і бажання виконувати (дотримувати) необхідні вимоги права й отримувати відповідні заохочення, передбачені законодавством [16, с. 265–266].

– пізнавальна (інформаційна), що полягає у тому, що суб'єкти правовідносин отримують, накопичують певні знання щодо змісту правових норм певного виду юридичної відповідальності.

Вважаємо, що до зазначених вище функцій доцільно віднести оціночно-орієнтаційну функцію, яка полягає в законодавчому оцінюванні поведінки певного кола індивідів відповідно до недопустимості існування в передбачених нормах приватноправового характеру. Юридична відповідальність як правовий інститут має всі найважливіші особливості, притаманні інститутам права. Вона існує в основі права як чинник підтримки громадського порядку, сприяє регулюванню соціальних відносин, є міжгалузевим утворенням, тобто охоплює всі галузі права, а також виконує функцію контролю, отримує закріплення в законодавстві [17, с. 34].

Зазначимо, що примусова цивільно-правова відповідальність, будучи класичним видом відповідальності у приватному праві, впливає на інститути ретроспективної відповідальності в різних галузях права, що входять до приватноправової сім'ї. І це пов'язано не тільки з тим, що примусова цивільно-правова відповідальність має ґрунтовну розроблену теорію, а й із детальним зако-

нодавчим вирішенням питань майнової відповідальності. Такий вплив, зокрема, спостерігаємо у разі використання в субсидіарному порядку тих чи інших норм цивільного права під час відшкодування збитків, що виникають у зв'язку з порушенням норм інших галузей права.

Про наявність генетичних зв'язків між галузями слід говорити і тоді, коли нормативні приписи однієї галузі враховуються в змісті іншої.

Так, наприклад, досліджуючи питання взаємодії інституту юридичної відповідальності та такого інституту приватного права, як трудовий договір, варто зазначити, що, виходячи з норм законодавства та самого трудового договору, працівник та роботодавець несуть матеріальну відповідальність, що становить собою обов'язок однієї сторони договору відшкодувати іншій стороні шкоду, заподіяну внаслідок винного, протиправного невиконання чи неналежного виконання особою своїх трудових обов'язків у встановленому відповідному порядку. У цьому випадку генетичний зв'язок буде проявлятися і в нормах цивільного права, зокрема в інституті відшкодування шкоди. Так, відповідно до ст. 1172 ЦК України, юридична чи фізична особа відшкодовує шкоду, завдану їй працівником під час виконання ним своїх трудових (службових) обов'язків [18].

Висновки

Підводячи підсумок, можна стверджувати, що такий феномен, як інститут юридичної відповідальності у вітчизняному приватному праві, складається з галузевих видів юридичної відповідальності, закріплених у державних нормативно-правових актах, індивідуальних правових договорах і односторонніх правових актах суб'єктів права, що здійснюють регулювання приватноправових відносин, що, у свою чергу, вказує на міжгалузеву комплексність даного правового інституту.

Доведено існування інституту юридичної відповідальності у приватному праві, який має свою структуру, що складається з предмета правового регулювання, методології, функцій та субінститутів, основою для яких є норми відповідної галузі права. А також з'ясовано, що зазначений інститут має ряд особливостей, відмінних від загального інституту юридичної відповідальності, а саме: 1) джерельна база використання не обмежена тільки законодавством; 2) не завжди ґрунтується на винуватості правопорушника; 3) добровільність виконання; 4) відновлення попереднього стану розвитку правовідносин, а у разі неможливості – застосування компенсаційних заходів.

Список використаних джерел:

1. Шабуров А. С. Политические и правовые аспекты социальной ответственности личности : автореф. дис. ... док. юрид. наук : 12.00.01. Екатеринбург, 1992. 34 с.
2. Общая теория государства и права : Академический курс : в 3 т. Т. 3 : Государство, право, общество / отв. ред. М.Н. Марченко. 3-е изд., перераб. и доп. Москва : Норма, 2010. 712 с.
3. Захаров И. Г. Юридическая ответственность в частном праве : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Казань, 2008. 183 с.
4. Алексеев С. С. Проблемы теории права : курс лекций : в 2-х т. Т. 1. Свердловск : Изд-во Свердлов. юрид. ин-та, 1972. 396 с.
5. Бабаев В. К., Баранов В. М., Толстик В. А. Теория права и государства в схемах и определениях : учеб. пособие. Москва : Юристъ, 2003. 251 с.
6. Шаргородский М. Д. Детерминизм и ответственность. *Правоведение*. 1968. № 1. С. 46.
7. Репетева О. Е. Юридическая ответственность за правонарушения – межотраслевой институт права : общетеоретический аспект : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Самара, 2010. 200 с.
8. Хачатуров Р. Л., Ягутян Р. Г. Юридическая ответственность. Тольятти : Международная академия бизнеса и банковского дела, 1995. 200 с.
9. Яковлев В. Ф. Сущность и основные черты гражданско-правового метода регулирования общественных отношений. *Правоведение*. 1972. № 6. С. 82.
10. Кондратьева С. Л. Юридическая ответственность : соотношение норм материального и

процессуального права : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Москва, 1998. 220 с.

11. Гущина Н. А. Поощрительные нормы российского права : теория и законодательная практика. СПб. : юридический центр Пресс, 2003. 292 с.

12. Базылев Б. Т. Цели и функции юридической ответственности. *Вопросы теории права и государственного строительства*. Томск : Изд-во Томского ун-та, 1978. С. 29-34.

13. Носков С. А. Институт юридической ответственности : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Казань, 2007. 178 с.

14. Иванчук Н. В. Взаємна відповідальність особи і держави в контексті розбудови сучасної Української держави : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень». Київ, 2007. 20 с.

15. Юзефович Ж. Ю. Функции юридической ответственности и формы их реализации по российскому законодательству : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Жанна Юрьевна Юзефович. М., 2004. 172 с.

16. Теорія держави і права : навчальний посібник / С. К. Бостан, С. Д. Гусарев, Н. М. Пархоменко та ін. Київ : ВЦ «Академія», 2013. 348 с.

17. Ивахненко С. Н. Юридическая ответственность в современном российском праве: проблемы правопонимания : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Ставрополь, 2005. 198 с.

18. Цивільний кодекс України : за станом на 01 січня 2014 року / Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40. Ст. 356.

Iryna Zelena. The concept of the institution of legal responsibility in private law

The relevance of the article is that legal liability is one of the most controversial legal concepts in modern jurisprudence. Therefore, legal scholars pay considerable attention to the problem of legal liability. In scientific textbooks, monographs, periodicals, many issues of legal liability are analyzed, gaps are filled, some erroneous provisions are worked out. However, given the continuous development, legal science is constantly in need of methodological understanding of their own achievements, deepening scientific positions, expanding the subject of knowledge. It was found that despite the large number of scientific papers, the theory of legal responsibility is characterized by terminological oversaturation and lack of clarity in the conceptual apparatus. A number of issues also remain open, one of which is the problem of the institution of legal liability in private law. It is concluded that such a phenomenon as the institution of legal liability in domestic private law consists of sectoral types of legal liability enshrined in state regulations, individual legal agreements and unilateral legal acts of legal entities that regulate private law relations. in turn indicates the intersectoral complexity of this legal institution. The existence of the institution of legal responsibility in private law is proved, which has its own structure, consisting of the subject of legal regulation, methodology, functions and sub-institutions, the basis for which are the rules of the relevant branch of law. It was also found that this institution has a number of features different from the general institution of legal liability, namely: 1) the source base of use is not limited to legislation; 2) is not always based on the guilt of the offender; 3) voluntary performance; 4) restoration of the previous state of development of legal relations, and in case of impossibility – application of compensatory measures.

Key words: regulations, functions, incentives, legislation, legal relations.